

בירור יום פטירת רחל אמנו

מקובל באומה כי יום י"א מרחשון הוא יום פטירת רחל אמנו, ואלפי אנשים פוקדים את הקבר המיוחס לה ליד בית לחם. וזה לשון "ילקוט שמעוני" (שמות פרק א המשך רמז קסב שהתחיל בסוף פרשת ויחי):

וימת יוסף וכל אחיו. ראובן נולד בי"ד בכסלו מת בן מאה חמישים וחמש שנים. שמעון נולד בכ"ח בטבת ומת בן מאה ועשרים שנה. לוי נולד בי"ו בניסן ומת בן מאה שלושים ושבע שנים. יהודה נולד בט"ו בסיון ומת בן מאה ותשע עשרה שנים. דן בט' באלול ומת מאה ועשרים וחמש שנה. נפתלי נולד בה' בתשרי ומת בן מאה שלושים ושלוש שנה. גד בי' במרחשון ומת בן מאה ועשרים וחמש שנים. אשר בכ' בשבט ומת בן מאה ועשרים ושלוש שנים. יששכר נולד בי' באב ומת בן מאה ועשרים ושתיים שנים. זבולון בז' בתשרי ומת בן מאה ועשר שנה. **בנימין נולד בי"א במרחשון** ומת בן מאה וחמש עשרה שנים. באייר ושבת לא נולדו. נשתייר לאפרים ומנשה.

רבנו בחיי בביאורו (שמות א, ו) מעתיק דברים אלו. כיון שבנימין נולד עת שרחל הקשתה ללדת ומתה בו ביום, ידענו מזה מתי היא נפטרה.

אמנם עומדים נגד דברים אלו דברי המדרש בראשית רבה (פב, ז). על המקרא "בעוד כברת ארץ לבוא אפרתה" (בראשית לה, טז):

אמר ר' אליעזר בן יעקב, בשעה שהארץ חלולה ככברה והפך מצוי. רבנו אמרי, כבר הפך מצוי ועונת הגשמים עברה ועדיין השרב לא בא".

כיון שהפך מצוי והשרב טרם הגיע לא ייתכן שמדובר בחודש מרחשון. וכך כתב גם רש"י בביאורו לחומש (בראשית לה, טז): "בזמן שהארץ חלולה ומנוקבת ככברה, שהניר מצוי, הסתיו עבר והשרב עדיין לא בא". לפי זה לא מדובר כלל בחודש מרחשון, שאז הוא זמן הזריעה ולא הזמן לצפות לשרב.

מהו המקור של "ילקוט שמעוני"? בספרו המצויין של הרב דב היימן "מקורות ילקוט שמעוני" (הוצאת מוסד הרב קוק) מציין ל"מדרש תדשא", הנדפס ב"אוצר המדרשים" של דוד אייזנשטיין ("ח"ב עמ' 478) בשם "מדרש פנחס בן יאיר", ולפניו נדפס בספר "בית המדרש" (שהוציא לאור אהרן ילינק, וינה תרי"ג, ח"ג עמ' 171), שם מובאים הדברים בשני שינויים מהנ"ל בילקוט שמעוני: א. לא כתובים שמותיהם של החודשים תשרי חשון וכו', אלא מספרי החודשים באופן סידורי, חודש השביעי,

חודש השמיני וכו', וכנראה שבילקוט שמעוני ואחריו ברבנו בחיי המירו את המספרים לשמות החודשים. ב. שבשני הספרים האלו ("אוצר המדרשים" ו"בית המדרש") אין בנימין ולידתו מוזכרים כלל!

לפי זה יתכן שבנוסח המקורי במדרש תדשא הוזכר כי בנימין נולד **בחודש השני**, הוא חודש אייר ולא מרחשון, שהרי כל החודשים המנויים במדרש מסודרים כשהם מתחילים מחודש ניסן, שהוא ראשון לחודשי השנה (שמות יב, ב), ומצוה לזהות כל חודשי השנה כפי מספרם (רמב"ן שם). כך מופיעים החודשים תמיד בספר אסתר "בחודש העשירי הוא חודש טבת" (אסתר ב, ז) וכד', וכן בספר זכריה (א, ז) "עשתי עשר חודש הוא חודש שבט", וכדומה. לפי זה יתכן שמעתיק מאוחר שלא שם ליבו לזאת המיר את 'החודש השני' ב'חודש מרחשון', וכך ניתן להבין איך נוצרה 'סתירה' זו בין המדרשים. ויש ראיות שסופר בלתי מדייק העתיק את הדברים, כי כפי שהעיר הרב שעוועל (רבנו בחיי על התורה, כרך שמות עמ' ט בהערות 58, 59, 60, 61, 62, 63) קיימים הבדלים גדולים במספרי החודשים ובתאריכי הפטירה של השבטים בין הנוסח שברבנו בחיי עה"ת ונוסח מדרש תדשא לבין הנוסח בילקוט שמעוני. קרוב לומר ש"הספָּרָא בְּצִיָּא" של "ילקוט שמעוני" הוא זה שגם טעה לכתוב חודש חשון במקום אייר, כי בטעות התחיל למנות את השנה מחודש תשרי, ולא מניסן. זה יותר הגיוני מאשר שהמעתיק במדרש רבה יחליף שם של חודש במספר סידורי, ומכאן שהסופר שטעה הוא הסופר המעתיק של "ילקוט שמעוני". סביר להניח שרבנו בחיי העתיק שיבושים אלו מ"ילקוט שמעוני" בנוסח שמצא לפניו, וקרא על שם מקור הדברים "מצאתי במדרש תדשא". לא סביר שהיה לפני רבנו בחיי נוסח אחר של מדרש תדשא, כי חוץ מהופעה זו אין כלל בפירוש רבנו בחיי איזכור נוסף של 'מדרש תדשא' (ראה מפתחותיו של הרב שעוועל, "כד הקמח", מהד' מוסד הרב קוק, עמ' תרעה, טור שמאלי, שורה 5).

וראיה נוספת שרחל מתה בסוף החורף ולא בתחילתו נמצאת בדברי חז"ל כי יעקב נשתהה בדרך חזרה מארם נהריים לארץ ישראל שתי שנים. אמרו במסכת מגילה (יז, א, בסוף הפרק) כי עשה בדרך י"ח חודש, קיץ וחורף ושוב קיץ (עיין שם ברש"י). אח"כ היה בבית אל עוד שישה חודשים, ורק אז מתה רחל, כלומר בסוף החורף ההוא. עוד מקור התומך בדעה שרחל נפטרה באייר ולא בחשון נמצא במדרש בפסיקתא רבתי פרשה ג:

אמר לו [יוסף ליעקב], 'מה שלא הכנסת אותה לקבורה שמא עונת הגשמים הייתה? אמר לו [יעקב]: לאו, 'בעוד כברת ארץ לבוא אפרתה' - בין פסח לעצרת היה, בזמן שהארץ מנופה והולכת ובאה ככברה, שיכולים (הלו') [להלוך].

סביר אם כן להניח שעדיפה הגירסה שבשני המדרשים 'בראשית רבה' וה'פסיקתא', המתאימה גם לנוסח הגמרא במגילה (יז, א) יותר מזו שבילקוט שמעוני על פי מדרש תדשא, וגם בנוסח שבידינו במדרש תדשא אין זכר ללידת בנימין. לפי זה נהירת האלפים לקבר רחל ב"א במרחשון אינה מתאימה כלל לתאריך פטירתה של רחל אמנו עליה השלום.

הרב משה צוריאל

תגובה על המאמר 'התכלת מה יש להפסיד'

בגיליון 229 של 'המעין' התפרסם מאמר בשם שבכותרת, והיו תגובות נגדו בגיליון הקודם. אני מבקש להתיחס לכל הנושא מנקודת מבט שונה. מטרת מצדדי לבישת ציצית עם פתיל תכלת מהארגמון קהה הקוצים היא שחזור של צבע התכלת המקורי. הם מתבססים על שתי הנחות: האחת שהתכלת הכתובה בתורה היא לא רק גוון מסוים - אלא גם חומר שמופק ממקור ספציפי, וההנחה השנייה היא שאכן הארגמון קהה הקוצים הוא המקור המבוקש.

ההנחה הראשונה מבוססת על דברי התוספתא במנחות פרק ט שדווקא תכלת מן החילזון כשרה, אבל לא מחומר אחר כגון קלא אילן [שקלא אילן פסול מבואר גם במנחות מ, א ומג, א]. אבל הרמב"ם (כדלהלן) ביאר שייחודיות החילזון אינה מפני שהתקדש דווקא מקור ספציפי, אלא מפני שהוא צבע עמיד, בשונה משאר החיקויים שהיו מוכרים אז כגון קלא אילן. ולמרות שבגמרא בבבא קמא צג, א מבואר שגם קלא אילן הוא צבע עמיד יחסית לצבעים אחרים שהיו קיימים אז, מכל מקום הוא אינו עומד ביופיו אלא דוהה ומתעמעם, בשונה מתכלת המופקת מן החילזון. כך כתב הרמב"ם בהלכות ציצית פרק ב הלכה א לגבי תכלת של ציצית, אבל לגבי תכלת של בגדי כהונה וכדומה רמז שם בהלכות ציצית, כמו שכתב בהלכות כלי המקדש פרק ח הלכה יג, שאין צריך דווקא צבע עמיד, אלא כל צמר צבוע בעין (=בגוון) התכלת כשר. ואף על פי שבהלכות פרה אדומה פרק ג הלכה ב כתב ששני תולעת שנאמר בפרה הוא דווקא ממין ידוע ולא כל צמר הצבוע באותו גוון כשר, שני תולעת שונה מתכלת, שהרי פירשה בו התורה 'תולעת', שהוא אינו שם הגוון (שהוא 'שני') אלא הצבעה על מקור הצבע. ומפורש בתוספתא במנחות שם באותה הלכה: 'שני תולעת' מן התולעת שבהרים כשרה, מדבר אחר פסולה. ולדעת מי שחולק על הרמב"ם וסובר שרק ממקור ספציפי התכלת כשרה ולא מכל מקור שהוא [ודעה זו היא הנפוצה כדעה המקובלת], טעם הדבר לפי שבימי משה רבינו הייתה ידועה תכלת ממקור מסוים, וכבר נקבע בלשון שפירוש המילה 'תכלת' היא 'צמר

צבוע בדם חילוון' כלשון רש"י בפירוש התורה בתחילת פרשת תרומה. ולכן אין מתחשבים בשינויים שקרו אחרי מתן תורה, ורעיון זה אמרו בגמרא בסוכה דף יג א לגבי דבר שיש לו שם לוי שלא מתחשבים אלא במקרה שנשתנה שמו לפני מתן תורה. וכן מצינו כעין זה בכמה דברים, כגון לגבי דיו לכתובת ספר תורה תפילין ומזוזות שאמרו במשנה לגבי מגילה ופרשת סוטה ובספרי לגבי ספר תורה¹ 'אינו כותב לא בקומוס ולא בקנקנתום (יבואר להלן) אלא בדיו', והטעם לפי שהדיו הוא החומר שכתבו בו בימי משה רבנו, ונקבע הלשון ש'ספר' משמעותו עור הכתוב בדיו ולא בשאר סממנים שלא היה אז דרך לכתוב בהם. וזהו מה שנקרא 'הלכה למשה מסיני', שאמרו בירושלמי מגילה פרק ראשון והועתק במסכת סופרים וברמב"ם הלכות סת"ם פרק א הלכה ה שהלכה למשה מסיני שאין נכתבין אלא בדיו, וכמו שביאר הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות, שפירושי המצוות התלויים בדברים שתלויים בדיעת לשון הקודש הם נקראים הלכה למשה מסיני.

ובאמת הדברים מקבילים, והרמב"ם שמכשיר כל צבע של תכלת אף שאינו ממקור ספציפי, דעתו כן אף לגבי דיו לכתובת ספר תורה תפילין ומזוזות, שכתב בהלכות ס"ת פרק א הלכה ד-ה שהלכה למשה מסיני לכתוב בגון שחור, וכל גון שחור כשר, אלא שלכתחילה עדיף בדיו שיכול להימחות, שאינו נספג בקלף עד שלא ניתן לימחק. וזה בניגוד לדעת רבינו תם שסובר שבכלל ההלכה למשה מסיני שכותבין בדיו הוא שרק צבע שחור ממקור ספציפי שנהגו בו בימי משה כשר, וכמו שיתבאר.

כיום קיימים בשוק כתיבת סת"ם שני סוגי דיו לכתובת סת"ם, האחד הוא על בסיס פיח ועשן, והוא נקרא 'דיו רמב"ם'² לפי שאותו תיאר הרמב"ם, למרות שהכשיר לכתחילה כל צבע שחור עמיד שיכול להימחות, ושמד הראוי לו הוא 'דיו רבינו תם' כיון שלדעתו רק הוא דיו כשר כמו שיתבאר. והסוג השני הוא דיו סתם ללא שם לוי, שהוא צבע שחור ששחרותו היא על ידי תרכובת של קנקנתום (שהוא מחצב בגון לבן ירקרק) ומי עפצים (גידולים טפיליים על עץ האלון שהם בגון חום ירקרק), ובזה נהגו כמעט כולם לכתוב. אמנם מוסכם שהקדמונים השתמשו בדיו שעל בסיס פיח ועשן, וכן הוא הדיו בו נכתבו המגילות שבמדבר יהודה, וכן יש במקורות קדומים מאוד במצרים ועוד. ולזה המשנה קראה דיו בסתם, שאמרו בסוטה יז, ב' אינו כותב... אלא בדיו, שנאמר ומחה אל מי המרים, כתב שיכול לימחות', ופירשו בגמרא שם שדיו שיש בו קנקנתום אינו כשר לכתוב בו מגילת סוטה לפי שאינו יכול להימחות לגמרי כשכותבים אותו על עור (גוויל או קלף) המעובד בעפצים (שזו צורת העיבוד שבעבר נהגו כולם לעבד, והיום נשאר המנהג רק אצל קצת מהתימנים). ואם כן הדיו שדיברו עליו במשנה אינו דיו של עפצים וקנקנתום. אלא של פיח ועשן. ובדיו זה של פיח ועשן נהגו רש"י (כמו שביאר בסוטה שם) ורבינו תם והרמב"ם ועוד.

1 משנה מגילה דף יז, א וסוטה דף יז, ב וספרי פרשת ראה, בהתאמה.

2 או בכל מיני שמות שיווק שונים, ודיו זה הוא נוח בעיקר לכתובה על גוויל (או) בצד שער.

ובאשכנז נהגו כבר מזמן הראשונים ב'דיו שלנו' שזה כינוי לדיו של עפצים וקנקנתום, ורבנו תם פסל כל ספרי תורה של אשכנזים לפי שאמר שאינם כתובים בדיו (תוספות במגילה יט, א ד"ה על הספר). והמכשירים סברו כמו הרמב"ם שכל גוון שחור כשר. וכאמור כך מנהגינו לכתוב ב'דיו שלנו', וכבר בימי התנאים מובא בגמרא בסוטה שם ובעירובין דף יג, א שרבי מאיר שהיה סופר זריז היה נותן קנקנתום בדיו כדי שיהיה עמיד יותר, ודנו שם אם הוא כשר מפני שאינו יכול להימחות, אבל לא ערערו מפי שאין זה הדיו המקורי. וישנם הוכחות נוספות שכבר בימי התלמוד נהגו לכתוב בדיו 'שלנו'. אבל לדעת רבינו תם שדיו של אשכנזים ('שלנו') שהוא על בסיס קנקנתום ועפצים פסול, אפשר לפרש שזו כוונת המשנה במגילה והמקבילות 'כתבה בסם בסקרא בקומוס ובקנקנתום פסולה עד שיכתבנה על הספר בדיו', וסם וסקרא הם צבעונים שונים, אבל קומוס שהוא שרף עץ איך ניתן לכתוב בו, וכן קנקנתום בפני עצמו אין דרך לכתוב בו, אלא כוונת המשנה לדיו שעשוי מתרכובת של קומוס, שהוא מה שנקרא היום גומי ערביק, וקנקנתום ביחד, וזה הדיו האשכנזי 'שלנו' שעשוי ממי עפצים וקנקנתום וגומי. ומה שלא הזכירה המשנה עפצים לפי שקיצרה, או אולי לפי שכשכותבים על עור המעובד בעפצים כמנהגם שייך לפעמים לוותר על העפצים כי שרידי עפצים כבר ספוגים בעור מהעיבוד.

וזה היה בהעלם מבעל החתם סופר, שדן (בתשובה בחלק יו"ד סימן רנו) בעניין ספר תורה ישן שהדיו התחמצן ונעשה חום וכבר אינו שחור ממש, כפי שמצוי ב'דיו שלנו', וכתב שהוא כשר, ואף שכתב הרמב"ם שהלכה למשה מסיני לכתוב בשחור, מכל מקום אחר שדיו שלנו הוא הלכה למשה מסיני הרי הוא כשר אף כשפגה שחרוריתו. כלומר שהחתי"ס הניח שדיו שלנו הוא המקורי. אבל כאמור מי שסבור שצריך דווקא דיו מקורי פוסל דיו שלנו, ומי שמכשירו הא מפני שסובר שאין צריך דווקא דיו ספציפי.

אחר שהתבאר כי לדעת הרמב"ם אין מעכב לא בתכלת ולא בדיו מקור הצבע רק איכותו, ושכך נהגו לגבי דיו, אבל לגבי תכלת לא היה מנהג עד שהאדמו"ר מרז'ין ניסה לשחזר את התכלת בשנת תרמ"ז (1887). ובניסיונו הראשוני שטרם נודע לו כי 'חילזון' הוא בעל חיים בעל קונניכה (צדף), כי המילה הזאת (חילזון) לא הייתה בשימוש רק בשפה הערבית שלא הכיר, ביקש מכימאים להנפיק לו צבע כחול מהחומר השחור שמתז ה'דיונון' ששיער שהוא החילזון המבוקש. והם אחר שראו שהחומר הזה אינו נתפס, ואי אפשר לצבוע בו, רימו אותו והכינו לו צבע 'כחול פרוסי', שהוא צבע העשוי משילוב של חומרים כימיים בתוספת חנקן המגיע ממקור מן החי, צבע שכבר היה ידוע משנת תס"ד (1704). ולמרות שניסיון השיחזור שלו לא היה נכון, מכל מקום אולי לפי

3 כגון מהירושלמי, שבכמה מקומות התייחסו בו לדיו שאין בו עפצים והוצרכו לציין דיו שאין בו עפץ, כלומר שזה לא היה הדיו הרגיל והסתמי, כמו שהובא בהגהות מיימוניות על הרמב"ם הלכות ס"ת שם. וכן יש ראייה מגמרא נדה דף כ שכשהביאו דוגמאות לגוון מסוים של שחור אמרו כענב וכדיו, ששניהם (ענבה ודיו שלנו) בעלי נטייה לסגול, מה שאין כן בדיו של פיח ועשן.

הרמב"ם הצבע שלו כשר לתכלת, למרות שבתנאים מסויימים הוא פחות עמיד מצבע חילזון הארגמון קהה הקוצים.

הרמב"ם בפירוש המשנה למנחות פרק ד הלכה א מבאר מפני מה אין אנו צובעים תכלת בציצית, מפני שאין כל **כחול** כשר אלא **כחול ידוע** ('לית כל ז'רקא אילא ז'רקא מעלומא'). כך לפי התרגום של הרב קרח. משמע לפי זה שצריך כחול רק מחילזון ולא ממקור אחר, וזאת בניגוד לדעתו במשנה תורה כמו שהתבאר. אבל הרב קפאח תירגם מדויק יותר, שאין כל **כחלות** כשרה אלא **כחלות ידועה**, ומשמעות הדברים היא שרק סוג כחלות 'שעומדת ביופיה ולא תכהה' וכמו שכתב בספרו בהלכות ציצית פ"ב כנ"ל. ולא כמו שיש שהבינו בדבריו אלו (לפי התרגום הזה) שאין ידוע הגוון המדויק המבוקש. שאין זה נכון, וגם אינו מעכב הגוון המדויק, וכמו שבדיו של ספר תורה כל גוון של שחור כשר (למעט חום, כפי שהתבאר לעיל, ובספר משנה ברורה בסימן לב סעיף ג וסימן לג סעיף ג בביאור הלכה דן אם גוון כחול (עמוק) כשר לספר תורה, לפי שהקדמונים כינוהו שחור).

ומהראוי לציין כי כעין דברי הרמב"ם האלו כתב הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (חלק ה סימן פז) כי לדעת הרמב"ם אין דין איך לעשות אבנט של כהן הדיוט, וכשר בין משעטנו (תכלת וארגמן ותולעת שני ושש) ובין מפשתן בלבד. וזה דומה למה שהתבאר בדעת הרמב"ם שלא הקפידה תורה על מקור הצבע, אלא שזו היא אי הקפדה הרבה יותר גדולה.

כל זה בייחס להנחה הראשונה. ובייחס לשנייה, מה היה המקור של צבע התכלת - למרות שהובא מדברי הגמרא שבזמנם נהגו להנפיקו מחילזון, ופסלו את המונפק ממקור אחר כגון קלא אילן, זה מפני שידעו שהקלא אילן הוא צבע חדש שפותח או יובא בימיהם, ובתקופה הקדומה לא היה באיזור הזה, ולא ממנו צבעו תכלת. אבל לא באו למעט את החומר שממנו ככל הנראה צבעו תכלת בימי משה רבנו, שהוא אבן חן למחצה בשם לפיס לזולי⁴ (Lapis lazuli, אבן בצבע כחול כהה שנקרא אולטראמרין) שהיה נפוץ בהרבה מקומות קדומים כגון במצרים ושחקו אותה ועשו ממנו צבע (כמו שעשו פוך לכחול העין בצורה זו). דווקא חילזון ככל הידוע לא היה קיים במצרים, וודאי שבמדבר לא היה להם תכלת של חילזון. וכבר נשאל על זה הרדב"ז (חלק ב תשובה תרפה) איך הביאו תכלת למדבר. ואין לומר שהביאוהו ממצרים, כי אינו נשמר בצורה טבעית, ולא הביאו צמר צבוע ממצרים כמו שנראה בתורה שצבעו במדבר.

וכן כבר אמרו בגמרא בשבת דף כט, א שלא הוכשר למלאכת המשכן, ויש אומרים שהוא הדין לכל המצוות, דבר היוצא מבעל חיים טמא. והאדמו"ר מראדז'ין הוכיח מזה שהחילזון הוא דג טהור, וכמו שהתבאר שלא ידע שחילזון הוא תואר לבעלי הקונכיה, וכמו כן לא ידע שגם ה'חילזון' שלו, הדינון, הוא גם כן דג טמא (ובשו"ת נודע ביהודה מהדורה תניינא או"ח סימן ג תירץ שצבע התכלת אין בו ממשות, ולא נשאר צבע בעין, והוא בטל לצמר).

4 ולפי מי שאומר שהיא נקראת בתורה 'ספיר', אולי זה מה שאמרו שתכלת דומה לאבן ספיר.

ולפי זה נראה שמי שרוצה לקיים מצוה כמאמרה, וכמו שעשו בני ישראל יוצאי מצרים ששמעו ממשה רבנו ובניהם אחריהם, צריך לצבוע תכלת בציצית לא מחילזון אלא מהמחצב לפיס לזולי.

ישראל מאיר בוגרד

בחג השבועות, שנת תר"ב או תר"ג, נולדו תאומים להגאון החסיד ר' בנימין ז"ל. שהיה אז אב"ד בעיר שילעל, ובסוף ימיו אבד"ק ווילקאמיר. הגאון ר' בנימין ז"ל היה מצוין גם בדורו, דור דעה של גאוני עולם וצדיקים, בכישרונותיו הנפלאים, ותכונות נפשו העדינות נקשרו יחד עם אהבת התורה, אהבה בלי מצרים, ועם חסידות וקדושת המידות. כאשר נביט על תכונת הדור ההוא נכיר את יד' הנוהג בשלשלת התולדה. לפני בוא הירידה הרוחנית שבדורנו התגברה התנועה הרוחנית במחנה ישראל. הקדושה, החסידות, אהבת תורה ויראת שמים, התרחבה ביחוד בין לומדי התורה במידה גדולה ונפלאה, כדי לצבור בר לשני הרעב אשר החלו לבוא אחריהם. החסידות, שבאה לרומם את קדושת המידות, קדושת האמונה, ההכרה הכללית בקדושתם של ישראל ומעלתם, להגדיל את רגשי הקודש הנרדמים בלב בטבע ע"י רוממות ערך התפילה, ולעומתה ההתנגדות הכללית, שדאגה הרבה ליסוד המעשי שלא יתמוטט ע"י ההתגברות של הנטייה אל הרגש, ועל הפרטים שהם מעמידי הכללים שלא ייטשטשו ע"י הנטייה אל הכללים, ועל כח הדמיון המתעורר גם ע"י התרגשות של הרגשות טובות קדושות ואמיתיות, שלא יעבור את גבולו ויביא תוצאות רעות ומרות לכלל האומה לדורות הבאים - שני הכוחות הללו התחרו זה בזה, לנטוע כל אחד את הטוב אשר יראה בחברו עפ"י אותו הצביון המיוחד לו... אחד מהמצוינים אשר חנן ה' אותו בכישרונות נפלאים, בנפש נדיבה ולב טהור, שהפליא את בני דורו ביחוד בשקידתו, היה הגאון החסיד ר' בנימין ז"ל, שקיפל את הקדושה והטהרה, החסידות וקדושת המידות, רוממות הנפש, אהבת ה' ואהבת ישראל, הכל בכלל שקידת התורה אשר באהבתה שגה תמיד. שקידתו הייתה במידה כ"כ גדולה, עד אשר חוץ משארי לימודיו הווה מהדר כוליה תלמודא ש"ס בבלי מדי חודש בחודשו, והפליא לעשות בפרי רוחו, בחידושים רבים ועצומים בהלכה ובאגדה בכישרון נפלא ובבקיאות עצומה ומופלאות עד מאוד. לאשל הגדול הזה, שהתורה הייתה חיי רוחו, נולדו שני בני-היצהר התאומים, הם הגאונים הצדיקים ר' אלי דוד ור' צבי יהודא ז"ל...

מנן הראי"ה קוק, אדר היקר פרק א